

Het herenhuis Kattelaar

J.G. Altena

'De navolgende Huizen heb ik niet als Havezathen aangemerkt en beschreven, omdat zij, ze mogen in sommige opzichten niet onbelangrijk geweest zijn, naar mijn mening niet de qualiteiten van werkelijke Havezathen hebben gehad'.

'Huis Kattelaar gelegen aan den weg van Rijssen naar Enter.'

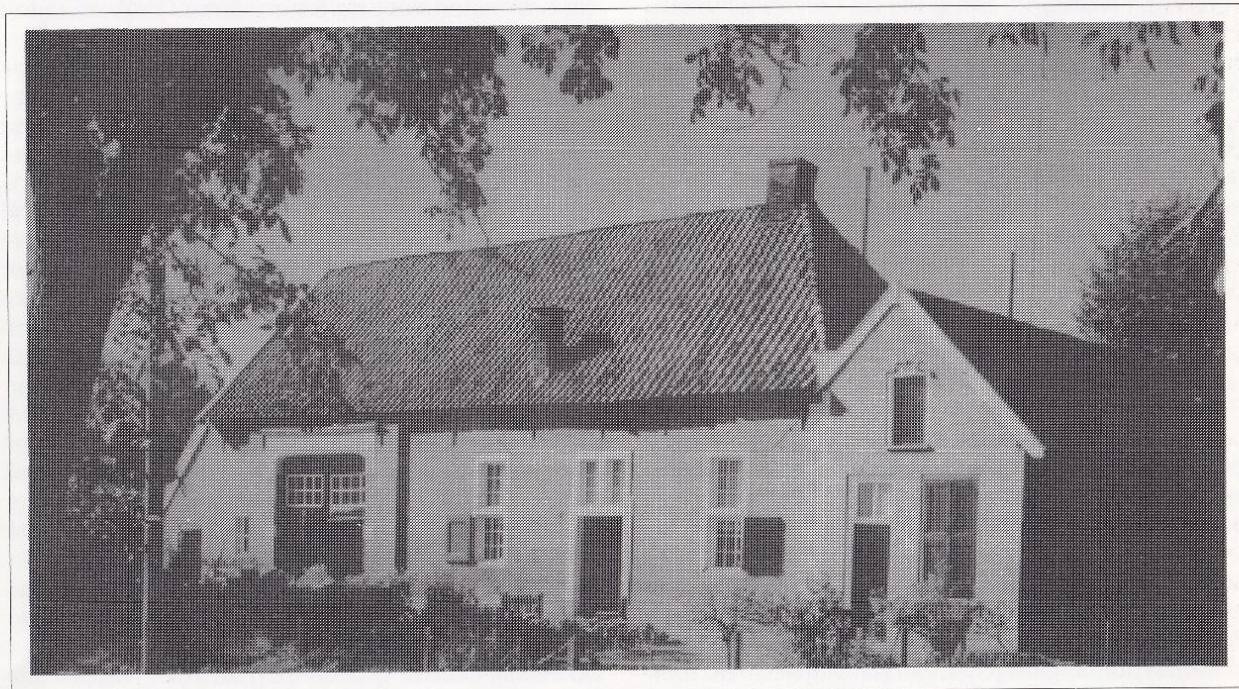
Dit schrijft Mr. G.J. ter Kuile in zijn in 1911 verschenen boek 'Geschiedkundige aantekeningen op de Havezathen van Twenthe'.

Het lag dan wel niet aan de weg van Rijssen naar Enter, maar aan de weg van Enter naar Delden, be-

doeld werd echter wel degelijk het voormalige herenhuis 'Het Kattelaar' dat vroeger stond aan de Regge tegenover de schippersherberg 'Binnengerit'.

Geen echte havezathe dus. Aan de eisen die hieraan gesteld werden in 'de Provinciale ordre op d'admissie der Edelluiden' van 1622 kon het Kattelaar niet voldoen. Dit reglement luidde aldus:

'1e Dat alhier verscreeven sullen worden die geene welkers voorouderen alhier of in andere Provintien of landen daar die onzen gelijk regt genieten, tot Landdage en Bijeenkomsten zijn verscreeven, een oude adellijke Havezathe sullen hebben en bezitten en twee jaar hier gewoont hebben en den Eed van Getrouwheid doen met belofte zonder consent van de Ridderschap en Steden de Landschap niet te verlaaten.

Bouwhuis van het Kattelaar (bouwjaar 1690)

Foto: beschikbaar gesteld door de familie Morsink, Werfstraat Enter

- 2e Niemand verscreeven of geadmitteerd te worden dan hier hebben eene adellijcke Havezathe of Saalstede is eygendom en wezende na gebeur haeres adellijken standes, temelijck geërfd en gegoed.
- 3e Zullen van een Havezathe niet meer als de vader met één zoon 24 jaar oud weezende mogen verscreeven worden en op klaringen in zaken van justitie niet meer als één stem mogen uytbrengen.
- 4e Zullen voorstanders van de Gereformeerde Religie zijn, zonder hervorders Papisten toe te laten.

In 1630 wordt daar nog aan toegevoegd:

'Dat alleen van Havezathen toegelaten zullen worden, die tenminste binnen den tijd van zestig jaren daarvoor bekend zijn ofte de bezitters daarvan geadmitteerd waren, mits die Havezathen adellijck betimmert (versterkt) zijn ende de Landerijen daer toe behorende ten weenigstens vijf en twintig duizend Car. gld waardig moeten zijn.

Havezathe of niet, voor Enter is het Kattelaar belangrijk genoeg geweest om een schets van de geschiedenis te geven.

Eerste vermelding

De eerste keer dat de naam Kattelaar (dan nog geen herenhuis!) opduikt is omstreeks 1382 in de leenregisters van de Bisschop van Utrecht.

Leenman is Albert van den Reve (niet de bewoner). Deze Albert van den Reve was een bekend roofridder uit die tijd en behoorde tot de Borgmannen van de Graaf van Goor. Tot 1475 wordt het verschillende keren als leengoed vermeld. In laatstgenoemd jaar komen we het Kattelaar tegen in het schattingsregister van Twente als een katerstede, dus een kleine boerenbedoening. Behoudens regelmatige vermeldingen in de leenregisters zijn er tot 1601 geen nadere gegevens bekend. In 1601 wordt het Kattelaar in het verpondingsregister van dat jaar vermeld met 6 'mudde landes' (ca. 3 Ha.) en in 1602 hebben ze volgens het register van paardegeld 2 paarden en

ook nog een bijenkorf.

Van een herenhuis is nog steeds geen sprake en vanwege de onzekere tijden gedurende de tachtigjarige oorlog, nemen we aan dat de bouw na ± 1630 heeft plaatsgevonden.

Waar komt de naam eigenlijk vandaan? De verklaring moet gezocht worden in kate en laar. Een kleine boerenwoning in een begroeid landschap.

Het herenhuis

Op 28 mei 1660 komt het herenhuis voor het eerst in beeld. In de vergadering van het markebestuur van die datum wordt goedgevonden om de heer J. Boncamp een halve waar in de Enter marke te verkopen, te leggen op 'den huuse Katteler'. De verkoop gebeurt 'ten respecte van desselfs vader zaliger gedane diensten voor de Enter marke'. Wat die diensten zijn geweest wordt niet vermeld.

De eerste eigenaar van het herenhuis is dus Boncamp senior of junior geweest. Senior was rentmeester van Twente en junior was richter van Oldenzaal. Naar de reden waarom ze in Enter een herenhuis lieten bouwen, kunnen we alleen maar raden.

Iets over de omvang van het huis worden we gewaar in het vuurstedenregister van 1675. Dit vuurstedengeld, ook wel schoorsteengeld genoemd, moest betaald worden van iedere plaats onder een schoorsteen waar vuur gelegd kon worden. In het register van 1675 wordt het huis 'ten Catteler' vermeld met 6 'vuursteden' en de aantekening 'tegenwoordig onbewoont'. De eerste versie van het herenhuis moet aanzienlijk zijn geweest. In het vuurstedenregister van 1682 wordt het kasteeltje De Oosterhof in Rijsen vermeld met 'slechts' 4 vuursteden. In 1675 dus onbewoond, maar dat kan nog niet lang zo zijn, want in 1669 lezen we in het trouwregister in Rijsen dat Wilhelmus Stoltenkamp, preceptor aan de Latijnse school in Steinfort, is gehuwd met Anneien Cramers, 'wonende op het Katler'.

De familie Cramer moet er nog tot 1674 hebben gewoond want in het hoofdgeldregister van dat jaar staan ze nog met 'vier hoofden' vermeld. Waar-

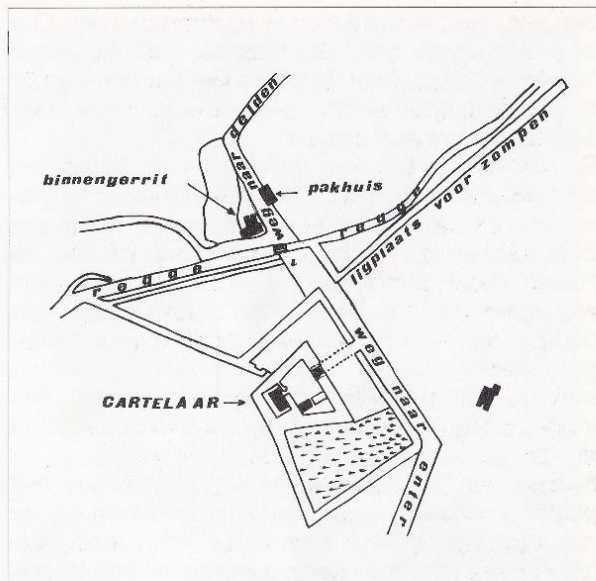
schijnlijk heeft het van 1675 tot 1685 leeg gestaan.

De familie Borgerink

In mei 1685 koopt Herman Borgerink het Kattelaar. Herman Borgerink, zoon van Joan Borgerink, voormalig voogd van Ottenstein, was één der burgemeesters van Deventer. Uit hoofde van die functie was hij sinds 1681 in de Landdag van Overijssel vertegenwoordigd als afgevaardigde van Deventer. Zijn bezit van het Kattelaar was dus niet de oorzaak van zijn vertegenwoordiging in het provinciaal bestuur. Gezien het vermoedelijke tijdstip van de bouw van het herenhuis is het onwaarschijnlijk dat Herman Borgerink in 1685 al een compleet nieuw huis heeft laten bouwen.

Op 23 juli 1709 overlijdt de echtgenote van Borgerink, Gerritje Daems, op het Kattelaar. Bij de totstandkoming van de van 1708 daterende Herv. Kerk in Enter heeft Borgerink ook een belangrijke rol gespeeld. Als de kerkelijke armenzorg tekort schoot sprong hij ook diverse keren bij om de nood onder de armen te lenigen. In 1729 overlijdt Herman Borgerink en wordt in Deventer begraven. Zijn zoon Antony Borgerink wordt de nieuwe heer van het Kattelaar. Hij is gehuwd met Anna Hagedoorn. Antony Borgerink was sinds 1727 richter van Oldenzaal en rentmeester van Ter Hunnep.

In 1738 breidt Borgerink het bezit van het Kattelaar aanzienlijk uit. De in de onmiddellijke nabijheid gelegen boerderijen Zeendam, Wolfs, Siemerink, en Binnengerrit worden zijn eigendom. Vanwege belastingsschulden was door de provincie op deze boerderijen beslag gelegd. Borgerink lost deze schulden in en wordt zodoende de nieuwe eigenaar. Hiermee werd een openbare verkoop voorkomen waarbij de bewoners op straat zouden zijn gezet. In deze jaren werden vanwege het verscherpte beleid van de provincie veel boerderijen openbaar verkocht. Borgerink bewees zijn 'noabers' aldus een grote dienst waardoor ze als pachters op hun boerderij konden blijven. De boerderij Binnengerrit was tevens (schippers)herberg evenals het even verder-

Kadastrale situatieschets van het Kattelaar van ± 1820.

op gelegen Koerdam. Hier werd veel vracht door karren aangevoerd en overgeladen in de Enterse zompen. Bij het Koerdam stond tevens een kraan en was er gelegenheid voor het opslaan van goederen. Het probleem was dat dit stuk van de Regge veel last had van verzanding.

Het overslagcentrum Binnengerrit

Bij minder hoge waterstand kon de Koerdam niet meer bereikt worden en moesten de goederen bij het herenhuis tegenover Binnengerrit worden overgeladen. Omdat hier geen kraan of pakhuis was gaf dat veel extra werk. Hierop heeft Borgerink handig ingespeeld door het Binnengerrit aan te passen aan deze nieuwe functie. In 1751 werd de boerderij/herberg drastisch uitgebreid. Er werd een schuur gebouwd voor de opslag van goederen. Deze schuur had een 'doorreed' waarbij de geladen karren er aan de voorkant konden inrijden, hun lading lossen en

dan aan de achterkant er weer uit konden rijden. Ook was het mogelijk voor karren op doorreis hun wagen 's nachts in de schuur te zetten. De paarden werden dan in de boerderij ondergebracht waar veel stallen en kribben aanwezig waren.

Er kwam een kraan voor het overladen van de goederen. Zelfs liet Borgerink de wegen van Binnengerrit naar Almelo en Delden verbeteren en ophogen. Een splinternieuwe ophaalbrug kwam er over de Regge zodat het verkeer niet meer door de doorwaadbare plaats 'de Voort' hoefde. De investeringen hadden resultaat en spoedig had Binnengerrit een groot deel van de overlaadfunctie van de Koerdam en het verderop gelegen erve Rappert overgenomen. Op de nieuwe ophaalbrug werd tol geheven die door Binnengerrit geïnd werd.

Alle activiteiten die Borgerink in die jaren heeft ontplooid zijn ook niet onopgemerkt gebleven bij het markebestuur. Er was nogal wat grond in bezit genomen dat van de marke was. Het markebestuur presenteert hem dan ook de rekening. Er ontstaat een fors conflict tussen de eigenaar van het Kattelaar en de marke. Borgerink vindt dat hij door het verbeteren van de wegen en het leggen van een brug veel voor de gemeenschap heeft gedaan. De grond die hij van de marke in bezit heeft genomen wordt volgens hem dan ook veel te hoog getaxeerd. Het markebestuur is het helemaal niet met hem eens. De wegen naar Almelo en Delden waren volgens de marke niet eens zo slecht. Hierbij komt nog dat het ene eind van de nieuwe ophaalbrug ook op markegrond blijkt te liggen.

Midden in dit conflict overlijdt Antony Borgerink in 1753 op het Kattelaar. Twee jaar later overlijdt zijn vrouw eveneens en blijven de dochters Gerhardine (geb. 1719) en Swanida (geb. 1716) achter op het Kattelaar. Het markebestuur heeft inmiddels gedaan gekregen dat de ingezetenen van Enter geen tol meer hoeven te betalen op de brug. Nog jaren van juridische strijd volgen voor de conflicten rond de grondtaxaties zijn bijgelegd. Het overslagcentrum Binnengerrit gaat het voor de wind en de dames Borgerink hebben alle reden tot tevredenheid.

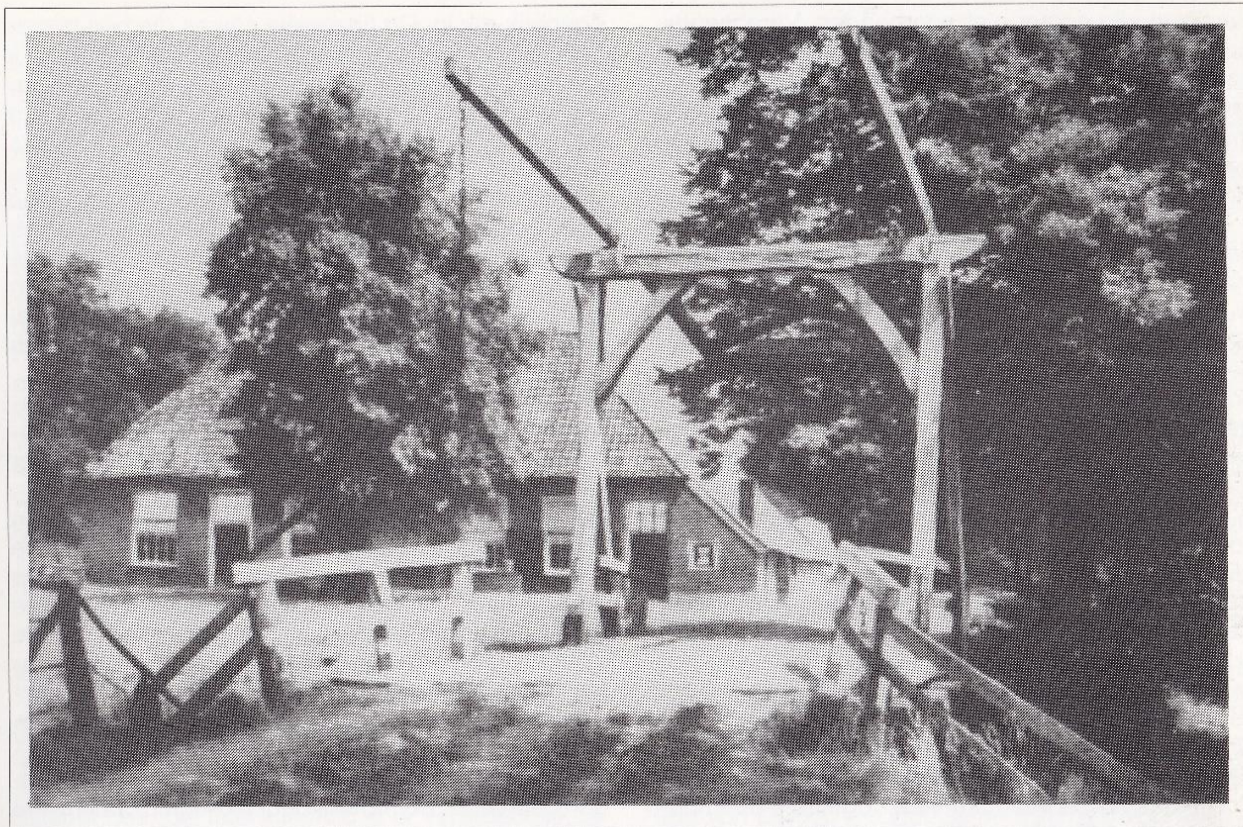
De Twickelervaart

In september 1771 wordt de rust wreed verstoord als bekend wordt welk verzoek de Graaf van Twickel heeft gedaan aan het markebestuur van Enter.

'Den ondergeschrevene C.G. Van Wassenaar, Heer van Twickel etc., Voornemens zijnde, eene vaart te laten graven, welke voor zo veel de Enterse Markte betreft, zou lopen langs de bekende leydinge bij het Rauler, en deselve volgen, tot de plaatse daar deselve in de Goorse Schipbeek komt in te vallen, adresseert sig hier meede, aan voornoemde goedsheeren der Enterse Markte, met gediensig verzoek dat dezelve gelieven goetgunstig toe te staan, dat den ondergeschrevene, voornoemde waterleyding moge laten verwijden en verdiepen zoo veel tot eene bequame vaart noodig is en zulks op des ondergeschrevenes eygen en privatieve kosten, met aanbodt om ook over de voornoemde vaert, bij aldien de goedsheeren zulks noodig oordelen zoodanige vonders of brug te leggen en ten ewigen dage te onderhouden, als voorgemelde goedsheeren in hunnen markte nodig zullen oordelen, alles buiten eenige kosten of bezwaar voor de markt.'

'Twickel 20 september 1771'.

Vooral toen hieruit bleek dat deze vaart ca. 1 km. stroomafwaarts van het Kattelaar zou uitmonden in de Regge realiseerden de dames Borgerink zich de gevolgen hiervan. Een groot deel van de vracht van Hengelo, Enschede en het Duitse achterland zou niet meer overgeladen worden bij Binnengerrit maar aan het eind van de vaart in Delden. Binnengerrit zou een groot deel van zijn overslagfunctie verliezen en de inkomsten zouden drastisch teruglopen. Het markebestuur van Enter heeft echter met het verzoek van de Graaf geen enkele moeite. Op 10 oktober 1771 berichten ze de Graaf dat hij op de vermelde condities zijn gang kan gaan. De dames Borgerink protesteren heftig en vechten de markeresolutie op juridische gronden aan. Ze hebben geen succes. Dan wordt er zwaarder geschut in stelling gebracht. Op 18 april 1772 berichten zij Graaf Carel

*De klapbrug bij Binnengerrit, de voormalige schippersherberg en het overslagcentrum voor de Enterse zompen.
(Collectie Woolderink)*

dat zij de aanleg van de vaart 'metterdaad' zullen verhinderen en al het uitgegraven zand 'wederom doen inlijken'. Dat liegt er niet om. Fel verzet dus van de eigenaessen van het Kattelaar. Op dit punt is vaak een verkeerde voorstelling van zaken gegeven. Heel Enter zou te hoop zijn gelopen tegen de aanleg van de Twickelervaart. Niets is minder waar. Het markebestuur gaf zonder enig probleem haar toestemming. De schippers waren er alleen maar bij gebaat en veel arme Enterse dagloners hebben jaren vast werk gehad met het graven van de vaart.

Verzet van de juffers Borgerink

De dames Borgerink voeren hun dreigement uit en in de nacht van 18 op 19 april 1772 wordt door handlangers van hen al het uitgegraven zand weer in de vaart gesmeten. In de nacht van 5 op 6 april daaraan voorafgaand waren al de twee schutsluizen opengezet en was het water weggelopen. Grote schade was hierdoor veroorzaakt. Er ontstaat een zeer gespannen situatie. Ondanks het uitloven van een grote geldpremie worden de daders niet gevat. Iedereen zoekt ze in de richting van Binnengerrit c.s.

Bewijzen zijn echter niet voorhanden. Verantwoordelijk zijn natuurlijk de dames Borgerink die openlijk hadden aangekondigd dit onheil te zullen aanrichten. Al met al een zeer onverkwikkelijke zaak en in menig Enters huisgezin was het 't onderwerp van gesprek, omdat veel arbeiders uit Enter kwamen.

Het werkvolk wordt overdag lastig gevallen en vooral de werkbazen moeten het ontgelden en worden voor alles en nog wat uitgescholden. Onder druk sympathiseren sommige arbeiders met de vernielers waardoor de zaken uit de hand dreigen te lopen. De Graaf richt een dringend verzoek tot de dames Borgerink niet tot verder verzet aan te zetten. Hij laat een advocaat uit Deventer komen, E.H. Putman, om de gemoederen te sussen. Nu wordt ook 's nachts de vaart bewaakt en er worden enige manschappen met trommels geplaatst in de 'hulsebossen voor de poort van het Catteler' om tijdig te waarschuwen voor ongewenst bezoek. Om maar zo snel mogelijk het gedeelte op Enters grondgebied klaar te krijgen wordt al het werkvolk dat men kan krijgen in Enter en Delden opgetrommeld. Zelfs uit Goor worden 150 arbeiders gehaald, waarmee ze 'sonder eenig geweld en goede ordre het Catteler met slaande trom voorbij trokken'.

Op 18 mei 1772 bereikt men de markegrens van Delden en de werkbazen Hiltjesdam, Schuytemaker, Cortekaas en Ter Plegt kunnen opgelucht ademhalen. Het heuglijk feit wordt gevierd met bier en wijn en van het kasteel Twickel komen de kleine stukken geschut om een serie saluutschoten te lossen. De Graaf van Twickel zit intussen niet stil en koopt op 28 juli 1772 de gewaarde hoeve 'Groot Peddemors' ('n Beumert). Hij krijgt hiermee als 'gewaard' eigenaar toegang tot de 'goedsherenvergadering' van de Enter marke en kan daar zijn stem laten horen tegen de daden van de juffers Borgerink.

Op 31 augustus 1772 wordt weer een gedeelte van de vaart ingesmeten. Hierna is de ergste overlast van de zijde van het Kattelaar voorbij. Wat kan beschaafde dames als Swanida en Gerhardina Borge- rink, die toch van deftige komaf waren, hebben bewogen tot zo'n onbezonnen avontuur? Het risico van gewonden of nog erger zat er op een gegeven

ogenblik dik in. De financiële claims die hen boven het hoofd hingen waren helemaal niet te overzien. Zij moeten zich veel meer in hun bestaan bedreigd hebben gevoeld dan tot dusverre is aangenomen. Men moet niet vergeten dat hun vader reeds in 1753 was overleden. Hoewel die niet onbemiddeld zal zijn geweest hadden de aankoop van de boerderijen en alle activiteiten rond Binnengerrit hem veel geld gekost. De lijfrente die de dames genoten zal niet voldoende zijn geweest om er van rond te komen. De inkomsten van het overslagcentrum en de tol op de brug zal toch een belangrijke bron van inkomsten voor hen zijn geweest.

Ze moeten zelf erg zijn geschrokken van wat ze aangericht hebben want tot in de zomer van 1773 hebben de gravers van de Twickelervaart geen last meer van verzet van de zijde van het Kattelaar.

De Graaf van Twickel had intussen bij de Drost van Twente een gigantische schadeclaim ingediend die de dames Borgerink zeer zwaar op de maag lag. De Drost had de dames op strenge toon gelast zich te onthouden van verdere daden van verzet om de zaak niet nog erger te maken. Als dan ook in de zomer van 1773 de beschadigingen van de Twickelervaart de kop weer opsteken is dit volkomen in tegenspraak met wat ze de Drost beloofd hebben. Op 11 juni, 22 juni en 4 juli 1773 worden er weer insmijtingen gepleegd. De moeilijkheden dreigen opnieuw te ontstaan.

Het vermoeden bestaat dat nu Binnengerrit en zijn trawanten op eigen houtje de boosdoeners zijn want de dames hadden al laten weten hun verzet te staken. Naast de eigenaren van het Kattelaar dreigde natuurlijk ook de kastelein van Binnengerrit flinke schade te lijden. Deze wilde blijkbaar zijn verzet nog niet staken al gebeurde dat wel anoniem. Ook komen er klachten bij het markebestuur binnen van schippers die lastig gevallen worden bij Binnengerrit. Men smijt dingen in de Regge die de doorgang verhinderen. Het wordt de schippers waarschijnlijk kwalijk genomen dat ze zich niet verzet hebben tegen de aanleg van de vaart. Het markebestuur vraagt de dames Borgerink dringend druk uit te oefenen op Binnengerrit c.s. om de vrije doorgang over

de Regge te garanderen. Of de emoties bij de heropleving van de moeilijkheden een rol hebben gespeeld weten we niet maar op 9 augustus 1773 overlijdt Gerhardina Borgerink op 54-jarige leeftijd. Hiermede is een triest eind gekomen aan een onbezonnen avontuur. De Twickelervaart zou van nu af aan 'vrij en onbespiert' worden gelaten.

De schadeclaim die de Graaf van Twickel bij het Drostengerecht had ingediend wordt tot een bedrag van f 1500,- toegekend. Juffrouw Swanida Borgerink betaalt hiervan f 800,- terwijl zwager professor Ruckerfelder uit Deventer de resterende f 700,- bijpast. Een bewijs dat de juffers Borgerink toch niet zo kapitaalkrachtig waren.

Wat men gevreesd had gebeurde. Meer dan 300 schepen per jaar die anders bij Binnengerrit hun vracht hadden geladen of uitgeladen doen dat nu bij Carelshaven in Delden. Evenzovele karren die de vracht verder hadden moeten brengen komen ook niet meer.

Verkoop van het herenhuis

Swanida is dus alleen achter gebleven op het Kattelaar. Een tuinman die in het bouwhuis woont verzorgt de buitenboel. Een dienstbode verzorgt het huishouden. Op latere leeftijd is er vermoedelijk familie bij haar komen wonen. De volkstelling van 1795 vermeldt n.l. 5 personen als bewoners van het herenhuis. Haar zwager, de oud-burgemeester van Deventer, Gerh. Dumbar, heeft de zakelijke besloomingen van haar overgenomen.

Sinds 1792 verschijnt hij ook op de vergaderingen van het markebestuur als gemachtigde van Swanida Borgerink. In 1796 overlijdt Swanida op 80-jarige leeftijd op het Kattelaar. De erfgenamen van Swanida, de weduwe van Gerh. Dumbar, weet niet anders te doen dan het herenhuis met grond en boerderijen te koop aan te bieden. In juni 1804 wordt het geheel voor f 40.000,- verkocht aan de heer Yndjen Eindhoven uit Blokzijl. De zoon van deze Eindhoven is één keer op een vergadering van het markebestuur geweest ter kennismaking. Later werd het beheer

overgelaten aan rentmeester G. Zweers. De bezittingen die bij het Kattelaar horen worden geleidelijk allemaal verkocht. Op 2 december 1806 wordt de boerderij het Seendam voor f 3000,- verkocht aan de weduwe van B. Seendam. In 1811 wordt de boerderij 't Siemerink verkocht aan Arent Ezendam (bewoner Binnengerrit). Het Wolfs wordt in 1811 verkocht aan J.A. ter Horst. In 1815 koopt Arent Ezendam het Binnengerrit met de herberg voor f 2900,-. Op 30 november 1815 verkoopt hij de herberg weer door aan Jan ten Zeldam uit Delden voor f 5440,-. De koopakte tussen Arent Ezendam en Jan ten Zeldam volgt hier gedeeltelijk:

'Voor Wolter Jalink openbaar notaris in de residentie van Goor, hoofdplaats van het kanton van dien naam arrondissement Almelo, provincie van Overijssel en in tegenwoordigheid der nagenoemde en meede ondergetekende getuigen.

Isgecompareerd Arent Ezendam, kastelein, woonende aan de herberg bij het Kattelaar onder Enter, gemeente van Rijssen kanton van Goor no. 273.

Dewelke bij deeze tegenwoordige acte, onder vrijwaring als na regte heeft verkogt, afgestaan en overgedragen:

Aan Jan te Zeldam, molenaars baas op den Twickelschen zaagmolen, en aldaar, in de gemeente en kanton van Delden arrondissement Almelo voornoemd woonachtig, alhier tegenwoordig en deese accepteerende het onroerend goed waar van de omschrijving volgd, te weten:

De herberg genaamd Binnengerrit, bestaande in huis gemerkt no. 273, schuur en onderhorige landerijen namelijk: vijf en een half mudde bouwland liggende aan de overzijde der weg van Rijssen na Delden en belendende ten noorden aan deze weg ten zuiden aan Jan Dikkers en Willem Arends ten westen aan de beek en ten oosten aan de gemeene veldgrond, zijnde dit bouwland genaamd het Nijeland; voorts een hooimate de Joden Mate genaamd gelegen kort bij het Kattelaar en belendende te noorden aan Jannes Geerdink ten zuiden aan de gemeene veldgrond ten westen aan Bernardus Slag en ten oosten meede aan de gemeene veldgrond; nog een

hooimate, Mennegats Mate genaamd, groot twee dagwerk meede bij het Kattelaar geleege en belendende ten noorden aan Jannes ten Katteler, ten zuiden aan Hendrik Mennegat, ten oosten aan de weduwe en kinderen van Yntjen Eindhoven en ten westen meede aan Hendrik Mennegat; nog een Gaarden agter de bovengemelde herberg of woonhuis, groot een schepel lands liggende ten zuiden aan de bovengemelde weg, ten westen met het huis en voor het zelve liggende grond aan de beek en overigens aan de gemeene veldgrond. Een bleekveld groot een vierde dagwerk liggende ten noorden van het huis aan de Schipbeek, voorts nog de ophaalbrug gelegen over de beek of rivier genaamd de Regge met dezelve tollén, waarvan het onderhoud en instandhouding voor rekening van den koper is; en dan nog de visscherije langs de Jodenmaat voornoemd en de vischvijver gelegen in een halve maansche rigting aan de oostzijde van gemelde rivier; alles bij het Kattelaar onder Enter voormeld geleege, zo als dit alles door verkoper is aangekocht van voornoemde weduwe en kinderen van Yntjen Eindhoven blijkens koopcontract op den twintigsten mei deeses jaars voor de ondergetekende notaris en getuigen gepasseerd en den vierentwintigsten der maand te Goor behoorlijk geregistreerd.

Voorts zijn onder deesen koop meede begrepen de toebehoren en verdere roerende goederen hierna omschreeven te weeten: de zolders en losse planken zo op de schuur als op het huis liggende, drie steenen en alle houten paardekribben en ruiven, welke in het voorzeide huis en schuur voorhanden zijn, het zij dezelve los of vast staan. Een turfschuur, staande aan de noordzijde van het woonhuis, een secreet, een pomp en een kraan, alles bij en voor hetzelfde, mitsgaders alle verdere getimmertes welke zig op het voorzeide verkogte goed bevinden, alleen met uitzondering van het ymenschuur. Alles zodanig als zulks hier vooren omschreeven is en aan verkoper welbehoord met zijn op- en depentien, lusten en lasten, regten en geregtigheeden zonder daar van iets verder uit te zonderen dan het geen hier boven is genoemd; maar ook zonder dat verkoper aan de juiste maat gehouden of verbonden is, zijnde de

*over- of ondermaat tot baten en schade van den koper, welke verklaart het gekogte goed wel te kennen en daarover voldaan te zijn.
'Goor 30 november 1815'*

Bij gebrek aan kadastrale registratie werden vroeger bij verkoop van grond de belendende eigenaren vermeld.

De boerderij het Klein Katteler gaat ook in 1815 in andere handen over, Jannes Spoolder koopt deze boerderij voor f 1400,-. Omstreeks 1820 is het bezit van het Kattelaar nog ca. 13 Ha. groot en naast het herenhuis hoort er nog het boerderijtje Het Mekenkamp bij.

De laatste bewoners.

De laatste bewoner van het Kattelaar was de familie van Raab van Canstein die het herenhuis huurde van de familie Eindhoven. De Van Raabs kwamen in 1810 op het Kattelaar. Johan Jacob Wilhelm van Raab van Canstein was in 1748 geboren te Kalkar (Duitsland) en gehuwd met Marie Catharina Loudon die in 1787 overleed. In 1789 hertrouwde hij met Anna Johanna Kinderman. Van Raab was gepensioneerd ontvanger van de Convoyen en Licentiën. Johan van Raab overleed op het Kattelaar in 1820. Op 13 november 1837 worden de resterende vaste goederen van het Kattelaar verkocht.

De verkopers zijn: Lambertus Eindhoven, koopman te Zwolle, Jacob Eindhoven, koopman te Hoorn, Eva Eindhoven, huisvrouw van de heer Pieter van Gelder Pzn., koopman te Warmerveen, Pieter Houuttuyn Gzn. te Hoorn, echtgenoot van wijlen Johanna Eindhoven.

Als erfgenamen van wijlen hun ouders Yntjen Eindhoven en Johanna Mastebroek verkopen ze het resterende bezit aan H. Morsink, boer en klompenmaker in het Elsenerbroek. Deze gaat in het van 1690 daterende bouwhuis wonen wat op dit moment nog aanwezig is en onder Monumentenzorg is geplaatst. Op de plaats waar vroeger het herenhuis lag, loopt

nu de A1. Vrijwel alle herenhuizen en havezathen in Twente zijn wel eens geschilderd of getekend. Toch is van het Kattelaar geen enkele prent of tekening bekend. We weten dus niet hoe het er uit heeft gezien. De kadastrale situatieschets van ca. 1820 is alles wat enig inzicht verschaft.

Binnengerrit verliest steeds meer van zijn overslagfunctie. De ophaalbrug over de Regge, waarvan het onderhoud ten laste van de eigenaar kwam, werd een (financieel) blok aan het been. Op echt 'Enterse' wijze ontdeed men zich van deze last.

Uit een briefwisseling tussen de Commissaris des Konings (toen nog!) en B.en W. van de gemeente Wierden blijkt hoe dit probleem werd opgelost:

'Eertijds waren de erven Hobbelink eigenaar van het erve Binnengerrits en de Cattelaarsbrug. Deze hebben het erve onderhands verkocht aan Johannes, Engbert en Jan ter Hofsté, allen Klompenmakers te Enter. De laatsten waren bang voor het onderhoud van de brug te worden aangesproken en verkochten deze brug, met het recht van tolheffing en de daaraan verbonden plicht van onderhoud, onderhands aan H. Pluimers Jz., die niets had en op wie niets te verhalen was.

Deze is in 1869 overleden en de erfgenamen hebben de erfenis verworpen, zodat de brug thans onbeheerd ligt'.

B. en W. vragen hoe ze moeten handelen in deze situatie. Naderhand blijkt dat de gemeente Wierden met het onderhoud van de brug is belast.

De herbergfunctie heeft Binnengerrit nog tot in het begin van deze eeuw behouden. Vlak voor het begin van de eerste wereldoorlog heeft het laatste schip er zijn lading gelost.

Het herenhuis Kattelaar is tussen 1835 en 1837 afgebroken.

Bronnen:

Geschiedkundige aantekeningen op de Havezathen van Twente. G.J. ter Kuile.

Het Schattingsregister van Twente van 1475.

A.L. Hulshoff.

Collectie Prakken nr. 11-32. Uittreksels markeboek Enter. R.A.O.

Vuurstedenregister 1675 en 1682.

Statenarchief nr. 2568-2576. R.A.O.

Hoofdgeldregister 1675.

Statenarchief nr. 2681-2696. R.A.O.

Geslachtkundige aantekeningen op de gecommiteerden ten Landdage van Overijssel.

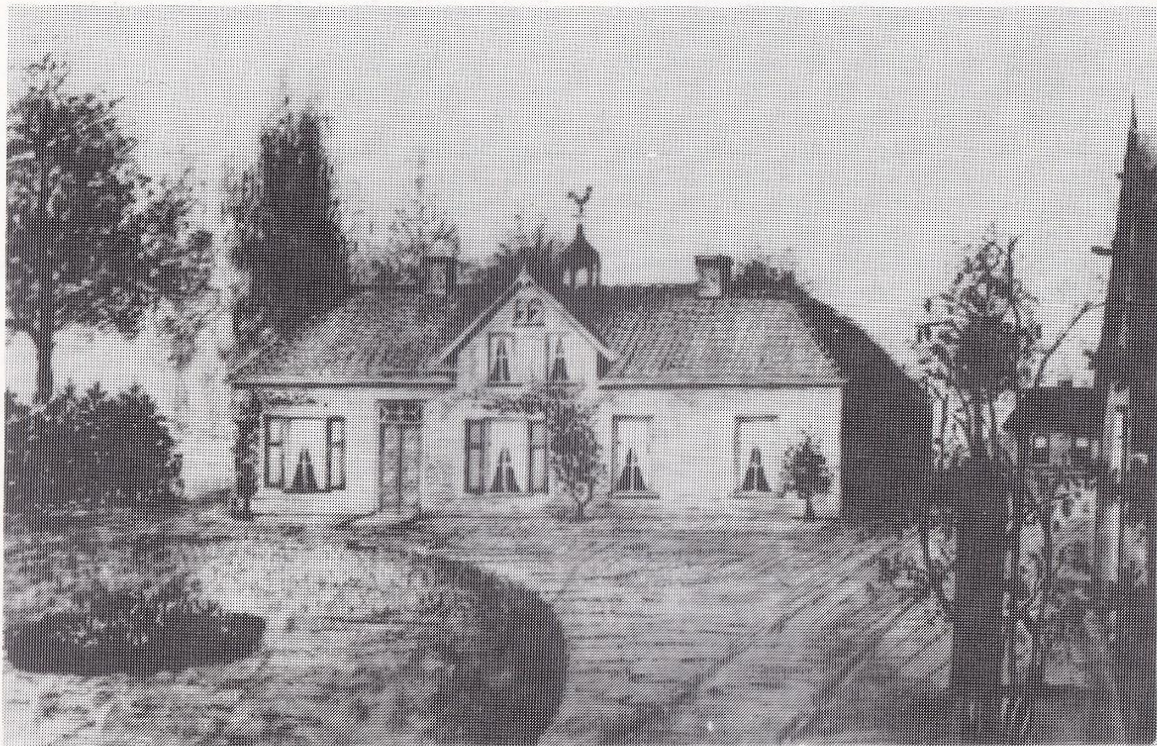
J.I. van Doorninck.

Archief Stadsgericht Enschede 18-9-1726. R.A.O.

Volkstelling van 1795. Statenarchief nr. 5320-5371. R.A.O.

Rechterlijk archief richteramtb Kedingen. R.A.O.

R.A.O. = Rijksarchief Overijssel te Zwolle.

Het Leyerweert in 1884 (collectie Woolderink).